

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1073784/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק אלמליח, הרב יעקב זמיר, הרב מימון נהרי

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר [...])

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד [...])

הנדון: חיוב כתובה למרות סגירת תלונת האישה במשטרה בהעדר ודאות שתלונת שווא היא

פסק דין

לפנינו ערעור האישה (להלן גם: המערערת) על [פסק דין של בית הדין האזורי](#) מיום י"א בסיוון תשע"ז (5.6.2017) שנפסק בו – בדעת הרוב – שהפסידה כתובה ותוספת ושחויבה בו בהוצאת משפט לטובת המדינה בסך 10,000 ש"ח ובסך נוסף של 15,000 ש"ח לטובת המשיב.

המערערת מבקשת לבטל את פסק הדין מהנימוקים המפורטים בכתב התביעה ובחומר שצורף בתגובה לחוות הדעת של המשטרה.

הבעל לשעבר (להלן גם: המשיב) מבקש לדחות את הערעור ולחייב את המערערת בהוצאות משפט.

המשיב מבקש להסתמך על נימוקי דעת הרוב בפסק הדין כפי שצוינה בכתב התשובה ובתגובה לחוות דעת של המשטרה.

להלן מסקנות פסק הדין נשוא הערעור.

מסקנה

א. התובעת אינה זכאית לכתובתה.

ב. התובעת מחויבת בהוצאות משפט בסך 10,000 ש"ח לטובת אוצר המדינה.

ג. כן התובעת מחויבת בהוצאות משפט בסך 15,000 ש"ח לטובת הצד השני. סך זה ישולם בתוך שלושים יום.

ד. העתק החלטה זו יועבר למרכז לגביית קנסות והוצאות, ירושלים.

ה. החלטה זו נתנה בדעת רוב. לדעת המיעוט התובעת זכאית לכתובתה ולתוספת כתובתה ופטורה מתשלום הוצאות משפט.

בית הדין שמע את הצדדים באורך רוח ועיין בחומר הרב שבתיקי בית דין קמא הכולל פרוטוקולים והחלטות בית הדין קמא, חוות דעת של יחידת הסיוע, חומר חקירה של המשטרה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בתלונות המערערת וחומר רפואי של המערערת בעקבות האירוע נשוא תלונתה במשטרה. כן עיין בית הדין בהנחיות פרקליטות המדינה ותשובת המשטרה בהתאם לפניית בית הדין אליה בהחלטתו מיום י"ז בכסלו תשע"ח (5.12.2017), כמו כן עיין בתגובות הצדדים לחומר שהמציאה המשטרה.

תקציר עובדתי

א. בתאריך י' באדר תשע"ה (1.3.2015) נישאו הצדדים זה לזה כדת משה וישראל לאחר היכרות של כמה חודשים.

ב. אלו הם נישואין ראשונים לצדדים ואין להם ילדים משותפים.

ג. בשבת הראשונה שלאחר הנישואין נסע המשיב עם אביו לטיול שתוכנן מראש למשך שבוע. לדברי המשיב הציע למערערת לבוא עימו, לדברי המערערת המשיב העדיף לנסוע עם אביו.

ד. הצדדים התגוררו בדירה בבעלות המשיב שנרכשה כשנתיים לפני הנישואין בסיועם של הוריו.

ה. בתאריך י"ז בסיוון תשע"ה (4.6.2015) (כשלושה חדשים לאחר הנישואין) פתחה המערערת תיק תביעה לשלום בית.

ו. עילות התביעה של המערערת היו שלאחר כחודש וחצי לאחר הנישואין הודיע לה המשיב כי אינו אוהב אותה, ביקש ממנה שתעזוב את הבית והפסיק לחיות עימה חיי אשות. עוד טענה כי הורי המשיב המתגוררים בסמוך אליהם התערבו בחיי הנישואין לרבות בחייהם האינטימיים, והחליטו שאינה מתאימה להם – דבר שהביא לדרישת המשיב להתגרש ממנה. עוד לטענתה, המשיב הפר את הבטחתו לפני הנישואין לשמור שבת, כשרות וטהרת משפחה. לסיכום ביקשה את סיוע בית הדין בהשכנת שלום בית.

ז. בתאריך כ"ו בסיוון תשע"ה (13.6.2015) (כשלושה וחצי חדשים לאחר הנישואין) פרץ אירוע אלים בין הצדדים כאשר אחות המשיב הייתה מעורבת והמערערת הגישה תלונה על כך. תיק זה נסגר בתחילה בעילת "היעדר ראיות מספיקות" אולם לבקשת ערר של המשיב שונתה העילה ל"היעדר אשמה פלילית".

ח. המערערת פונתה באמבולנס לבית חולים לטיפול רפואי, ושחררה ליום המחרת לאחר בדיקות רפואיות.

ט. בתאריך י"ד באב תשע"ה (30.7.2015) (כחודש וחצי לאחר האירוע הנ"ל) הגיש המשיב תביעת גירושין בבית הדין.

י. עילות התביעה של המשיב: המערערת הרחיקה את המשיב מהבית באמצעות צו הרחקה ותלונת שווא על אלימות שהפעילו המשיב ואחותו כביכול כלפיה. עוד טען כי המערערת מקללת ומבזה את המשיב ואת הוריו ומכנה אותם בכינויי גנאי. עוד טען כי המערערת אינה מעוניינת בשלום בית באמת ורצונה רק בכספו ובזכויות שלו, כראיה הביא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהמערערת לא השכילה לתאם עימו מועד לקחת את חפציו בטענה שהיא מפחדת ממנו – "וכי זו אישה המעוניינת באמת בשלום בית?" עוד טען כי הוא חושש לחזור לביתו שמא המערערת תשוב ותתלונן עליו בתלונה שווא – דבר שיכול לפגוע בעיסוקו. לסיכום ביקש להכריז עליה כמורדת ולהפסידה ממזונותיה ומכתובתה.

יא. הצדדים הופנו ליחידת הסיוע של בית הדין שהמציאה לבית הדין חוות דעת כי המשיב מבקש להתגרש ואילו המערערת מבקשת שלום בית, לדברי יחידת הסיוע מאחר שאין רצון משותף "לא קיים בסיס לשיקום הנישואים".

יב. בתאריך ט' בסיוון תשע"ו (15.6.2016) (כשנה ושלושה חדשים לאחר הנישואין) התגרשו הצדדים לאחר כמה דיונים, פסק דין לגירושין והותרת תביעת הכתובה לדיון לאחר סידור הגט.

יג. בתאריך ט' באלול תשע"ו (12.9.2016) הגישה המערערת תלונה נגד אבי המשיב על הטרדה מינית. תיק זה נסגר בהיעדר עניין לציבור.

יד. התקיים דיון בפנינו ולאחר שבית הדין שמע את טענות ומענות הצדדים, הציג בא כוח המערערת מכתב ממשטרת ישראל הנושא את התאריך ד' באב תשע"ז (27.7.2017) ובו הסבר לשינוי עילת סגירת התיק. בא כוח המשיב טענה כי זו ראייה חדשה ובית הדין דנן הפנה את המסמך לעיונו של בית הדין קמא לבחינת האפשרות לשינוי פסק הדין.

טו. בית הדין קמא הוציא החלטה בהרכב מלא ולפיה אין שינוי בעמדתו.

טז. בית הדין דנן הוציא החלטה מיום י"ז בכסלו תשע"ח (5.12.2017) ובה פנה למחלקת החקירות במשטרת ישראל להבהרה ולמענה לשאלותיו. להלן נוסח החלטת הביניים:

נציין כי למתן תשובות לשאלות הללו יש השלכות רוחב גם לפסקי דין שניתנים בבתי הדין ולא רק לפסק דין זה.

אשר על כן בית הדין מבקש את סיוע הגורמים המוסמכים במשטרת ישראל במתן תשובות ברורות.

השאלות הן כדלהלן:

א. מה הם הקריטריונים שבהם משטרת ישראל קובעת כי תיק החקירות נסגר "בהיעדר ראיות"?

ב. מה הם הקריטריונים שבהם משטרת ישראל קובעת "בהיעדר ראיות מספיקות"?

ג. מה הם הקריטריונים שבהם משטרת ישראל קובעת "בהיעדר אשמה פלילית" או "לא נמצאה אשמה פלילית" והאם יש הבדל ביניהם?

ד. מה הם הקריטריונים שבהם משטרת ישראל קובעת כי התיק נסגר "בהיעדר עניין ציבורי"?

ה. האם יש קביעות נוספות? ואם כן מה הן?

ו. למקד את התשובות לתלונות נשים נגד בעלים בגין אלימות או להפך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ז. מה המשמעות של המכתב המצורף מיום ד' באב תשע"ח (27.7.2017)?

ח. ככל שניתן לברר כמה מהתלונות שנסגרות מסווגות לדרגות הסגירה השונות הנ"ל, מבוקש להמציא התייחסות המשטרה לעניין זה.

יז. התקבלו ממשטרת ישראל הנחיות הפרקליטות ותשובת המשטרה לשאלות בית הדין.

יח. הצדדים המציאו תגובתם לחומר הנ"ל בהתאם להחלטת בית הדין.

עד כאן תקציר עובדתי הרלוונטי למתן הכרעתינו בערעור בנושא הכתובה והוצאות משפט.

פטורים אנו להביא את עיקרי טיעוני הצדדים וזאת מהסיבה שחברי ההרכב בבית הדין קמא נחלקו בפסק הדין נשוא הערעור וכדרכה של תורה נשאו ונתנו חברי ההרכב בהרחבה לביסוס עמדתם.

המערערת מסתמכת על נימוקי דעת המיעוט ומבקשת לאמצה.

המשיב מסתמך על נימוקי דעת הרוב ומבקש לאמצה.

גם בתגובות לחומר שהגיע מהמשטרה – כל אחד מהצדדים בוחר קטעים הרצויים בעיניו מחוות הדעת ומהנחיות הפרקליטות לביסוס עמדתו.

לאחר העיון בחומר הנ"ל הגענו למסקנה שיש לקבל את הערעור על שני חלקיו.

להלן נימוקינו

מהעיון בנימוקי דעת הרוב – אב בית הדין ועמיתו שליט"א – שבפסק הדין נשוא הערעור עולות בבירור שתי נקודות מרכזיות.

האחת: בית הדין קיבל את תשובת המשטרה לסגירת התיק מהעילה להיעדר ראיות או לאחר התיקון (כבקשת המשיב) לעילת היעדר אשמה פלילית כראיה לתלונת שווא. לדבריהם, המשטרה נתנה אמון בגרסת המשיב והחליטה שהוא לא אשם וכי הורחק בגין תלונת שווא.

השנייה: אי אמון בגרסת המשיב וזאת בגין סתירה בין מה שהודתה בו בדיון – שנסעה בשבת, לבין טענת בא כוחה שהיא לא נוסעת בשבת וכי המשיב הוא זה שמונע ממנה לשמור שבת וכשרות.

מכאן מסקנת דעת הרוב שהמערערת אינה אמינה בגרסתה וכי תלונותיה נגד המשיב ואחותו (בזמן הנישואין) ונגד אביו (לאחר הנישואין) היו תלונות שווא המצדיקות הפסדתה את הכתובה. הם מציינים לפסיקות של הרה"ג אלגרבל, בארי ובוארון שליט"א בעניין זה שאישה המגישה תלונות שווא נגד הבעל הרי היא שגורמת לגירושין ובגין כך מפסידה את כתובתה. עוד הם מציינים בהקשר לזה פסק דין של הגר"ש שפירא (מבית הדין נתניה) להוכחת עמדתם שאישה שהגירושין יצאו ממנה מפסידה כתובה גם אם פתחה תביעה לשלום בית והבעל הוא זה שפתח תיק תביעה לגירושין.

עוד הם מציינים שבהיות המשיב איש צבא קבע חשש בצדק לחזור לבית ולא הייתה מבחינתו אפשרות שכזו לאור חששו מתלונות שווא שתלין עליו המערערת. מכאן השתכנעו אב בית הדין ועמיתו שהיות שהמערערת אינה דוברת אמת, צודק המשיב בטענה שאינו יכול לשוב לבית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעניין הוצאות משפט: לדעת הרוב, מכיוון שהמערערת הגישה תביעה המבוססת על שקר הרי שיש לה דין של 'תביעה קנטרנית' שיש לחייב בגינה בהוצאות משפט, אלו נפסקו: בסך 10,000 לקופת המדינה ו־15,000 ש"ח לטובת המשיב.

לאחר העיון בעמדות הצדדים ובחומר שבתיקים, בהנחיות הפרקליטות ובתשובת המשטרה עולה כדלהלן:

אין חולק כי סגירת התיק בתחילה הייתה בגין היעדר ראיות מספיקות.

אין חולק כי עילת סגירה זו כמוה כאמירה של המשטרה שאין לראות זאת כתלונת שווא אלא שאי אפשר להגיע לחקר האמת וכהגדרת הפרקליטות בסעיף 8 להנחיות: "[...] מעידה בפני עצמה כי לא נוקה כליל מהחשד שעמד כנגדו ולכן נותר רישומו במשטרת ישראל."

אין חולק כי עילת הסגירה שונתה לאחר שהמשיב עתר לשנות את עילת הסגירה בגין הפגיעה שהוא עשוי להיפגע במעמדו בצבא ובעיסוקו. בקשתו הראשונה נדחתה ורק לאחר ערר נוסף אושרה בקשתו בתוספת סייג חשוב וכפי שנציין בהמשך.

אין חולק כי עילת הסגירה שונתה ל"היעדר אשמה פלילית" לבקשת המשיב וכי בהסבר שכתבה רפ"ק [...] ביום ד' באב תשע"ז (27.7.2017) לב"כ המערערת נאמר בסעיף 4 כדלהלן:

"ביום 7.1.2016 הוגש ערר לעו"ד [...] בה נטען כי סגירת התיק בשל היעדר ראיות מספיקות יכול ותפגע באפשרות לקידומו כקצין לוחם בצה"ל כמו גם בעתידו התעסוקתי כפיזיקאי. בשים לב לנתונים אלה כמפורט בסעיף 4 לעיל, החליטה עו"ד [...] לשנות את עילת הסגירה להיעדר אשמה פלילית.

העובדה כי עילת הסגירה הוסבה להיעדר אשמה פלילית איננה מלמדת כי הוגשה תלונת שווא על ידי מרשתך (המערערת) ואיננה מלמדת על בעייתיות במהימנות של מרשתך."

עד כאן.

הדברים מדברים בעד עצמם. הנחתום מעיד על עיסתו שני דברים:

אין כאן קביעה על תלונת שווא. יש כאן התחשבות בבקשת המשיב לשנות את עילת הסגירה כדי שלא לפגוע במעמדו.

אין כאן קביעה על מהימנות או אי־מהימנות של המערערת בתלונתה.

הבה נבחן את מכתבה של עו"ד [...] שנעתרה לבקשה השנייה של המשיב לשינוי עילת הסגירה – המכתב מיום י"א בשבט תשע"ו (21.1.2016) – וכך כתבה למשיב במענה לבקשתו:

עוד ביום 18.11.2015 החלטתי להיענות לבקשתך ולשנות את עילת הסגירה ל'חוסר אשמה' וזאת לאור הנסיבות המיוחדות שצוינו בפנייתך, ועל אף שקיים אף מעבר לניצוץ ראיתי בתיק.

כלומר: יש כאן התחשבות בבקשת המשיב למרות שיש יותר מניצוץ ראיתי בתיק. אין כאן קביעה נחרצת להיעדר אשמה פלילית כפי שצוין בהנחיות הפרקליטות בסעיף העוסק בפרשנות עילת 'היעדר אשמה'.

מסקנה: מהמכתבים הנ"ל אין להסיק כי תלונת המערערת הייתה תלונת שווא וכן אין להסיק על מהימנותה של המערערת או על אי־מהימנותה בגרסתה. הנחתום מעיד על עיסתו במכתב זה, ובצירוף הנחיות הפרקליטות המונחות לפנינו עולה בבירור כי אין לקבוע בוודאות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כי התלונה הייתה תלונת שווא במקרה דנן וכפי שנרחיב בניתוח המקרה דנן והרקע שהתלווה אליו.

התחשבות זו של מחלקת החקירות במשטרת ישראל בעתירת המשיב לשינוי ההחלטה הקודמת, יש להביא בחשבון גם אם נקבל את תשובת המשטרה לאור הנחיות הפרקליטות שעילת 'היעדר אשמה' נקבעת כאשר רף הראיות נמוך מאוד וכפי שנכתב בסעיף 14 להנחיות הפרקליטות: "[...] שבתיק בו עוצמת הראייה היא 2 ומטה, ייסגר התיק בעילה של היעדר אשמה, ואילו בתיק שעוצמת הראיות בו מעל 2 ייסגר בעילה של 'חוסר ראיות'."

עוד נדגיש את האמור בסעיף 15 שאין משמעות סגירת תיק ב'היעדר אשמה' כי החשוד בהכרח לא ביצע את העבירה אלא שהסיכוי לכך נמוך.

כאמור, במקרה דנן שנאמר במפורש ששינוי סגירת התיק ל'היעדר אשמה' נבע משיקולי התחשבות בבקשת המשיב, בוודאי צריך לאזן זאת במסגרת הכרעה בתביעת כתובה כאשר באים להפסיד לאישה את הכתובה בגין תלונתה נגד הבעל.

עתה נבחן את הנסיבות העובדתיות שעליהן נסובה התלונה כפי שעולה מהדוח הרפואי של מד"א, מסיכום אשפוז ומחקירת המשיב במשטרה:

טענת המערערת היא כי המשיב תקף אותה עם אחותו בבית – תקיפה שגרמה לה למכות יבשות שבגינן נאלצה להתלונן במשטרה ולהתאשפז בבית חולים.

טענת המשיב היא כי לא הכה את המערערת אלא הציל את אחותו ממכות שהכתה המערערת את אחותו.

בחקירת המשטרה את המשיב שאל את המשיב חוקר המשטרה: "היא טוענת שאתה דחפת אותה מאחותך והיא ברחת מהבית?" על כך השיב המשיב: "שחררתי את אחיזתה בשיער אחותי ולא דחפתי אותה."

מסקנתנו מחקירה זו היא כי היה אירוע אלים שבו הייתה מעורבת אחות המשיב, והמשיב התערב לשחרר את אחותו מהמכות כדבריו בחקירה. לא ברור אם הפעלת שחרור מאחיזת השיער נעשתה באלימות אחרת מדחיפה כגרסת המשיב או לא.

לעולם לא נדע מי אכן דובר אמת, אם המערערת בגרסתה כי גם המשיב הכה אותה, או המשיב הגורס שרק שחרר את אחותו מאחיזת המערערת בשערה.

מה שברור הוא שהמערערת פונתה באמבולנס ושכדוח הרפואי נרשם בתוך הדברים: "טופלה בקיבוע לידה בשל כאבים."

בסיכום האשפוז בבית חולים צוין שהמערערת הגיעה בהכרה מלאה ובמצב כללי משיביע רצון, אולם בתוצאות בדיקת הצילומים נכתב "ללא עדות לחבלה גרמית חריפה" כלומר: ייתכן שחבלה שאינה חריפה כן נראתה.

מכל האמור עולה שהמערערת נאבקה עם המשיב ועם אחותו, קיימת סבירות שבתנאים אלו פעלה מתוך מצוקה ולצורך הגנה עצמית בהזמנה את המשטרה ובתלונה שהגישה לאחר מכן, וזאת גם אם נקבל את גרסת המשיב שלא הכה אותה פיזית. נציין שהתלונה שהגישה המערערת הייתה נגד המשיב ונגד אחותו על אותו אירוע, אין כאן כלל שתי תלונות נפרדות.

כפי שציינה העובדת הסוציאלית של יחידת הסיוע בחוות דעתה, משפחת המשיב התערבה בחיי בני הזוג. בנסיבות אלו של התערבות משפחת המשיב בחיי הצדדים, ייתכן בהחלט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהמערערת נהגה מתוך חשש לחייה ומתוך מצוקה אמיתית כאשר הרגישה שהמשיב משתף פעולה עם אחותו נגדה והיא בגפה צריכה להתמודד עימם.

אין לנו שום כלים לבחון הערכה זו, אך אי אפשר לקבוע כי התלונה היא תלונת שווא המצדיקה הפסד כתובה.

נימוקי הגר"צ אלגרבלוי והגר"צ בוארון לא נאמרו במקרה שכזה וכפי שציין הדיין שבדעת המיעוט באבחנתו למקרה דנן – נצטט מהקדמתו לעמדתו (ההדגשות לא במקור):

חובה לומר, הנידון אם אישה מקבלת את כתובתה או לא אינו תלוי ביחס הרגשי של הדיינים כלפי מעשיה של האישה וחוות דעתם על כך, אלא תלוי אך ורק בכללי ההלכה: אימתי מגיעה כתובה ואימתי לא. ישנם כללים והגדרות לכל אחד מהמקרים המתרגשים עלינו בבית הדין ביחסים שבין בני זוג, ואם האישה או הבעל והיחסים שביניהם אינם נכנסים כלל תחת אחת מהכותרות או ההגדרות של המפסידים כתובה או המקבלים אותה – אין זה רלוונטי כלל מה חוות דעתו של אותו דין כלפי המעשים של צד זה או אחר, וייתכן שתקבל האישה את כתובתה אף שמעשיה לא היו מקובלים כלל וכלל על בית הדין.

לא הרגש מחליט אלא כללי ההלכה והגדרותיה מחליטים.

תביעה במשטרה

הנה כי כן האישה התלוננה נגד בעלה במשטרה דבר שהייתה סברה לומר שמפסדת כתובתה משום הדין של "מגזמת עליו להורגו" הנכללת תחת גדר של עוברת על דת יהודית.

הנה כתב הרמ"א (בסימן קטו סעיף ד) וז' לשונו: "אשה שגזמה לבעלה שרצונה להשכיר עליו עובד כוכבים להורגו אם יעשה לה דבר, מיקרי עוברת על דת (הגהות מיימוני פרק כד)."

שני עניינים מדויקים בדברי הרמ"א: א. "שגזמה"; ב. "להורגו". כלומר: אישה המדמינת ומעלילה על בעלה עלילות, כדי שיכואו איתו בדין עד כדי להורגו הרי היא נחשבת לעוברת על דת עם כל הדינים היוצאים מגדר אישה זו.

האם אישה שמתלוננת במשטרה על בעלה כי היכה אותה נכללת גם כן בגדר זה? נראה שלא. ייתכן שהיכה אותה. אף שהמשטרה סגרה את התביעה 'מחוסר אשמה', אך ייתכן שהגדרת 'חוסר אשמה' אינה אומרת שהייתה זו הגזמה או דמיון של האישה שמתכננת בקפידה כיצד להפיל את בעלה ולהכשילו עד כדי מאסר או הריגה [...]

מלבד הנ"ל יעוין בנודע ביהודה (אבן העזר תניינא סימן פט) המובא בפתחי תשובה (שם) שהתנה זאת רק אם קדם לכך התראות ורק אם אכן היה מקרה זה עשוי להביא לידי הריגה, וזו לשונו:

קבלתי מכתבו [...] ועל דבר הטענה שבין איש לאשתו שטענה שאין לו גבורת אנשים והוא הודה – הנה זה פשוט שכיון שהודה יוציא ויתן כתובה.

ומה ששאל שהאיש טען שאשתו הוציאה עליו קול שמזנה עם זכרים במשכב זכור ומחמת זה טוען שהפסידה כתובתה, ושאל מעלתו אם יתברר הדבר שהאשה אמרה זה אם תצא בלא כתובה, ורצה לדמות זה למה שמובא בהגהות מיימוניות (פרק כד מאישות): "אשה שהביאה ריק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אחד רוצח לגזם לבעלה להורגו אם יעשה דבר לאשתו" וכן פסק רמ"א (בסימן קטו סעיף ד בהג"ה) שהיא נקראת עוברת על דת:

הנה אין הנידון דומה כי שם הביאה רוצח לגזם להורגו וכן רמ"א כתב שרוצח לשכור כותים להורגו, אבל זו – אף אם אמרה על בעלה שעובר עבירה זו לא אמרה שרצונה להביאו במשפט הערכאות על זה לגרום להורגו. הגע בעצמך: בדיניהם אם האיש יש לו אשה והוא מזנה עם אחרת אפילו פנויה – חייב מיתה, ואם כן: אשה שתוך המריבה אמרה לבעלה שהוא רועה זונות נימא שאבדה כתובה ולא שבקת חיי להנשים? ועוד אפילו לפי דמיונו למה לא ראה סוף דברי ההגהות מיימוניות שם שצריכה התראה תחלה ואם הבעל אומר שהתרה בה והיא מכחשת חייב ליתן כתובה.

עומד הנודע ביהודה על מקור דברי הרמ"א שהוא מהגהות מיימוניות שהכריע שאם היא מביאה אליו הביתה רוצח כדי לרוצחו – על זה מוגדרת 'עוברת על דת', והרמ"א הרחיב דין זה, שאם גזמה על בעלה להביאו במשפט הערכאות לגרום להורגו – שגם זה נחשבת לעוברת על דת. אך עד כדי כך, לומר שאם אישה הרגישה מאוימת לדבריה או אף הוכתה בידי בעלה ופנתה למשטרה – נאמר שהיא נכללת בגדר של "גוזמת עליו להורגו" וללא התראה, נראה שהדרך עוד ארוכה.

ועוד נראה כי מקור דברי הרמ"א שהרחיב את שיטת הגהות מיימוניות הוא מהדין של 'מקללת את יולדיו בפניו' – כך ביאר הגר"א (בס"ק יח) וזו לשונו: "אשה שגזמה כו'. כל שכן ממקללת יולדיו בפניו שם."

ו'מקללת יולדיו בפניו' הוא דווקא כאשר הפכה זאת לשיטה לשם הצקה ולשם ביזוי, ומזה נלמד גם לעניין המגזמת עליו להורגו, היינו מתכוננת את מהלכיה כיצד להורגו. אין זה כתגובת מנע מחמת שחשה מאוימת או שאולי חשבה שאכן תקף אותה והיא כצעד הגנתי התלוננה במשטרה, שעל זה לא דיבר הרמ"א כלום.

כך כתב הבאר היטב (שם ס"ק יח) בשם הרא"ם (סימן נג) לעניין מקללת וזו לשונו: "ודוקא על מגן אבל אם מכה לה או מצערה הרבה אין אדם נתפס על צערו ואינה מפסדת כתובתה." עד כאן לשונו.

וכן הסיקו בפד"ר (א עמ' 336) וכך נאמר שם:

אמנם בדין 'מקללת את יולדיו', שממנו למד הרמ"א שאשה שגזמה לבעלה להורגו מקרי 'עוברת על דת', מביא הבאר היטב שם באבן העזר סימן קט"ו ס"ק י"ג בשם מהרא"ם: "ודוקא על מגן, אבל אם מכה לה או מצערה הרבה אין אדם נתפס על צערו ואינה מפסדת כתובתה." ולפי זה יש לומר דגם באשה שגזמה לבעלה שרצונה להשכיר עליו כותים להורגו לא מקרי עוברת על דת, אלא כשעשתה זאת בלא שום סיבה וקטטה, אבל אם אפשר לתלות שעשתה זאת מחמת כעס וקטטה לא מקרי עוברת על דת דאין אדם נתפס על צערו.

הרי שכל פנייה למשטרה נגד הבעל – אם אין זה מוכח שהפנייה נעשתה מתוך כוונת זדון לפגוע בו, אלא אפשר לתלות זאת ולראות צעד זה כצעד התגוננותי בלבד – אין בזה כלל גדר של "מגזמת עליו להורגו".

אשר על כן במקרה שבו עסקינן, לא הייתה התראה ולא הייתה פעולה זו כצעד זדוני, אלא כצעד הגנתי בלבד, גם אם לא נמצאה אשמה על ידי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המשטרה, אין זה אומר שהיא לא חשה צורך לעשות זאת משום שהרגישה מאוימת. ועל כן אין זו סיבה להגדירה עוברת על דת להפסידה כתובתה.

וראה עוד בתגובה שכתב הדיין בדעת המיעוט בעניין הראיות שהביאו מפסקי הדין לעמדתם:

חובה עליי לחדד שוב את בעייתיות המקרה שלפנינו. לא מדובר בזוג שחיו חיי שלווה ולפתע אחד מבני הזוג שינה את עורו ופנה למלחמה נגד בן זוגו, מדובר בזוג שחיו יחדיו שלושה חודשים בלבד! תוך כדי מעשים שכל מעשה הוא מעשה תגובה למעשהו של השני או של מי מבין משפחתו.

אף אחד לא התהפך נגד השני – גם לא האישה נגד בעלה. דרשו ממנה לחתום על ויתור ממוני לפני הנישואין והתנגדו שאף הוא יחתום אותה חתימה ממש על הכספים שמשפחתה מביאה.

הבעל עזב את כלתו הטריה ונסע עם בני משפחתו לחו"ל לחופשת סקי ללא אשתו. גם מדוח יחידת הסיוע וגם מהדברים נראה שבני משפחתו היוו את עצם הבעיה שהלכה וגדלה לממדים גדולים על בני זוג טריים שלא ידעו להתמודד אתה.

התלונה של האישה במשטרה נגד בעלה שהיה עם אחותו בביתם, הייתה כנראה תוצאה של סכסוך זה, ייתכן שהאישה הרגישה מפוחדת מביקורי האחות בביתם ומזה נולדה תלונה זו במשטרה (עיין בספרו של אב"ד הרכב זה [...]) שכך כתב על הגשת תלונה במשטרה שאין לראותה כדבר חמור במקרה הדומה (שלנו).

דיבורי האישה נגד הוריו של בעלה היו כנראה גם כן תגובות ישירות ליחסיהם של אלו אליה. ברור שהיא לא תאהב אותם ויקשה עליה לכבדם אם הם לקחו ממנה את בעלה לאחר הנישואין לחו"ל, וברור שלא תאהב לכבדם אם הם מחתימים אותה שהכסף שהם נותנים לבעלה לא שייך לה כלל ונמנעים ומונעים את בעלה מלחתום כנגד.

לאור האמור, כל הראיות שהביא כבוד האב"ד שליט"א אינן לעניין זה. שם דובר על זוג שהאישה מאיימת על בעלה שהיא תתלונן עליו על הטרדות מיניות וכו', כלומר: יושבת אישה וחושבת כיצד היא הורסת לבעלה את החיים אם לא יענה לדרישותיה, כיצד היא תוציא את שמו למרמס לעין כול. כל הנ"ל לא קשור למקרה שלנו.

ועוד, שם מדובר באישה שהגישה תביעות רבות למשטרה מתוך מחשבה שקדמה למעשה, לא מדובר באירוע חד-פעמי, לא מדובר באירוע תגובתי.

גם הסכמתו של הרה"ג בוארון שליט"א לרב אלגרבל שליט"א הייתה משום העלילה החמורה שאין לה מחילה ואין לאחריה כלום, שלא כמקרה שלנו.

גם הראיה שהביא מהרה"ג שפירא שליט"א לא קשורה למקרה דנן, שם קובע הרב שליט"א שאם הגירושין יצאו מהאישה והבעל פתח תביעת גירושין האישה מפסדת את כתובתה וזאת אם התקיים המקרה כפי שתיאר:

וכגון שבעל או אישה הגישו תביעת גירושין מפני שקצה נפשם בקשר הזוגי, או הגישו תביעה לפירוק שיתוף, כשאינן הם מעלים טענה מוכחת על התנהגותו של הצד השני, אלא שלהם הדבר אינו מתאים. וכמו כן במקרה שאחד הצדדים עשה מעשים שהצד השני אינו יכול למחול לו, כגון בעל שיצר קשרים עם נשים אחרות, וכן אישה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שעושה מעשים שהבעל אינו יכול למחול עליהם, ומיירי במעשים שכולי עלמא יודו שאין יכול למחול.

ברור שאם האישה עושה מעשים שאין הצד שכנגד יכול למחול תפסיד את כתובתה, אך כאן הבעל עשה גם מעשים שהובילו את האישה לעשות מעשים שכנגד כפי שכבר תואר, האם גם זה ייחשב שהיא עשתה נגדו מעשים שאינו יכול למחול או לחיות עימה?

ומעל לכול, אישה שממנה יצאו הגירושין היינו (גם על פי המקורות שהאב"ד שליט"א הביא) שהבעל לא יכול לחיות עימה מחמת מעשיה, ואלו הם מעשים בעלי ערך מוחלט של מעשים שליליים, שאי אפשר לחיות במחיצת אישה בעלת מעשים אלו. אך כאן במקרה דנן וכפי שהבעל עצמו אמר בדיון – הובא לעיל – כי הוא מפחד לחזור הביתה מחשש שהיא תגיש נגדו שוב תביעות במשטרה, ומכיוון שהוא קצין זה יכול להרוס לו את עתידו הכלכלי. כלומר הבעל מתוך מחשבה קרה החליט במקום לשקם את ביתו – להעדיף את אשתו על פני משפחתו, להעדיף את אשתו על פני מקום עבודתו ועתידו הכלכלי – והעדיף את מקום עבודתו (ואינני מביע דעה ביחס לשיקול דעתו אם צודק היה או לא) על פניה של אשתו, כלומר, לא שהוא לא יכול לחיות עימה אלא שהעדיף את עתידו מאשר להשקיע בכת זוגו.

זה לא היה הכרח לגרשה, אלא העדפה לעזוב את האישה ולגרשה, ועל כן יתכבד וישלם לה את כתובתה.

וביחס לדברי הרה"ג [...] שליט"א, די בכך שהרב שליט"א הבין, וכך כתב בדבריו, שאכן היו חילוקי דעות בתחילת הדרך ביניהם בשביל לערער את האשמת האישה כביכול היא האשמה הבלעדית בפירוק הבית, אך לטענתו אין הצדקה למעשיה.

אכן אין הצדקה למעשיה, אך אין תפקידנו להענישה על מעשיה, אלא להחליט אם היא מפסידה כתובתה. ואם מעשיה, אף שאינם מוצדקים, אינם פרי מחשבת זדון של אחת שרוצה לחסל את חיי הזוגיות שלהם, אם גם הוא שותף לכך, וכל מעשיה אפשר שהם תגובה למעשיו שלו ולשל משפחתו גם אם אינם נכונים – אין במעשיה בשביל להפסידה כתובתה.

ביחס לדבריו על המקללת מולידיו, נעלמו מעיניו דברי הפתחי תשובה (סימן קטו ס"ק י*) : "דוקא מקללת בשם".

אך מלבד זאת, 'מקללת' – מדובר שהיא מקללת ללא סיבה וללא שהם גרמו לה עוול, אך כאשר הם אלו שעל דעת כל אנשי המקצוע שעסקו בהם ועל פי דבריהם עצמם ההורים היו חלק אינטגרלי מהפירוד, ייתכן שהיה זה תוצאה של פעולות שהם עשו נגדה או שהיא חשבה שעושים, ועל כן כצעד תגובתי לא נשלט אמרה דיבורים שאינם ראויים, אך אין זה גדר של 'מקללת'.

בנסיבות מקרה דנן, מקובלת עלינו לחלוטין אבחנת עמדת המיעוט שיש צד לומר שהמערערת פעלה מתוך שהרגישה מאוימת ולא מתוך מרידה שזוהו הטעם העיקרי של הפוסקים שדנו בעניין זה של אישה ש'גזמה על בעלה להורגו'.

ואשר על כן לא תועיל לנו התרשמות בית הדין מחוסר אמינותה של המערערת כפי שקבע בית הדין בדעת הרוב אלא להיצמד לכללי ההלכה הברורים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זאת ועוד: אין בחוסר אמינות של אישה – בגרסה שונה ממה שאמר בא כוחה בדיון – כדי לקבוע קביעה על חוסר אמינות מוחלט ולהפסידה כתובה במקרה של תלונה שלה במשטרה נגד בעלה. יש צורך לבחון כל מקרה תלונה בפני עצמו ובנסיבותיו.

איננו באים לקבוע מסמרות במקרים של סגירת תיק 'בהיעדר אשמה פלילית' – אם זו קביעה המצביעה על תלונת שווא או לא, אלא שיש צורך ואף חובה המוטלת על בית הדין לבחון כל מקרה ומקרה לגופו ולנסיבותיו המיוחדות במכלול מבחן מעשיהם והתנהלותם של בני זוג ויחסם עם הוריהם כולל מידת התערבות משפחות המוצא של בני הזוג בחייהם.

במקרה דנן, ברור שמשפחת המשיב התערבה בחיי הנישואין של בני הזוג.

עצם העובדה שהמשיב בחר לנסוע עם אביו לשבעה ימים לטיול בתוך שבעת הימים שנקבעו לשמחת הנישואין, שבהם יש צורך חיוני ביותר לפתח מערכת יחסים בין זוגית מיוחדת, מצביעה על ליקוי חמור ביחסים האישיים בין בני הזוג שלא קיבלו הדרכה ראויה כפי שציין הדיין בעמדת המיעוט ומכאן קצרה הדרך לאירוע האלים שהביא לשבר במערכת הנישואין.

די להביט במכתבי האהבה ובמסרונים שכתבה המערערת למשיב בימי המשבר המביעים ערגה ואהבה למשיב, כדי להבין שאכן המערערת הייתה מעוניינת בשלום בית אלא שלמרבח הצער כפי הנראה הצדדים לא קיבלו הדרכה ראויה, ובתוספת התערבות הורי המשיב נגרם הקרע שלא אוחה בין הצדדים – מה שגרם לגירושין.

אי אפשר להתעלם מהמכתבים הללו שהונחו לפנינו (במצורף לכתב הערעור) ולקבוע כי המערערת פעלה במכוון נגד המשיב והתנהגה כמורדת.

גם בחוות הדעת של יחידת הסיוע צוינה העובדה כי הבעל מבקש להתגרש, ואילו האישה מבקשת שלום בית, דבר המאשש את מכתבי האהבה והמסרונים שהעבירה המערערת למשיב בתקופת המשבר.

נצטט קטע נוסף של הדיין שבעמדת המיעוט שהתרשם אחרת מעמיתיו מהתנהלות הצדדים:

למעשה אם נתבונן לעומק המקרה דנן אפשר להגיע למסקנה כי זהו זוג שהיה מאוד לא מודרך, עם התנהגות שאיננה תואמת התנהגות של זוג טרי המנסים לחזור זה אחר זה, ש'הצליחו' לעשות את כל הטעויות האפשריות שישנן וזאת תוך שלושה חודשים בלבד.

כל אחד מהם תרם במעשהו הפעיל לליכוי האש המפרידה ביניהם, מי יותר ומי פחות, אך ההחלטה על הפירוד בין במחשבה ובין במעשה הייתה של הבעל, עם 'עזרה' לא מעטה של האישה שדחפה אותו לכך, אך כנראה לא במודע למעשיה אלו ולמה שהם עלולים לגרום.

כך נראה מדוח יחידת הסיוע מיום ח' בשבט תשע"ו (18.1.2016):

[...] כי כבר מתחילת נישואיהם התגלו חילוקי דעות מהותיים ומאבקי כוח אשר כללו הזמנת משטרה והתערבות משפחת הגרעין. כן נאמר שהאישה מצויה בהליך רגשי לא פשוט עקב הפרידה, ובו – עוברת תהליך עם עצמה, כן נאמר שלאור הקרע העמוק אין בסיס לשיקום הנישואין. עוד נאמר כי הצדדים זקוקים להחלטה שיפוטית לעזור להם להיפרד מהר ככל האפשר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלומר חילוקי הדעות בינם גרמו להם לא להיות באותה נקודה שהיו אמורים להיות סמוך ונראה לנישואיהם. במקום להתעסק בעצמם ובזוגיות שלהם, הם התעסקו בשלל המחיצות שגבהו בינם לבין עצמם. כך המדרון החלקלק גלגל אותם להליך הגירושין, ייתכן אף ללא כוונתם מתחילה וללא מודעות לתוצאות מעשיהם. זו הסתירה שבין המצב האמיתי שבו היו בני הזוג, שהוא מצב של התנהגות של זוג ההולך לגירושין לבין חוסר ההבנה – של האישה לפחות – שעליה להתגרש ובעצם תם פרק נישואיה עם בעלה, שעל כן זיהתה זאת יחידת הסיוע בית הדין באומרה "שהאישה מצויה בהליך רגשי לא פשוט עקב הפרידה בוא עוברת תהליך עם עצמה" – דבר שמסביר גם את המשך המאבק שמנהלת האישה נגד בעלה כבר כמעט שנתיים, כי היא מוצאת עצמה בהליך שלא התכוונה אליו ואינה מרגישה כי ניתנה לה ההזדמנות לנסות לחיות חיי זוגיות מאושרים ותקינים.

אינני מצדיק את מעשיה, אך בהסתכלות על זרימת המקרה מלפני החתונה ועד שלושה חודשים אחריה, לא נראה שיש כאן עניין במישהי שבמזיד החליטה 'לחסל' את בעלה ואת חיי הנישואין אלא נראה שיש כאן עניין באישה שנקלעה למצב של פעולות תגובתיות מצד עצמה למצב שנוצר ולחוסר אמון שהתגלע ביניהם, מלבד העניינים הכספיים.

למעשה הבעל לא חזר הביתה לאחר התלונה במשטרה על אלימות שהופנתה כלפיו באומרו: "אני כבר חמישה חודשים מפחד לחזור הביתה. התלונה נגדי נסגרה, היא יכולה להמציא עלי עוד סיפור."

הוא לא הבעל הראשון שהוצא מהבית, היו לפניו רבים כאלו, אך הם חזרו וניסו לשקם את נישואיהם. חוסר המוטיבציה שלו לנסות לשקם – ייתכן שמובן, שהרי הרבה מהמשותף לא היה להם כי הרי הם היו נשואים רק שלושה חודשים ומה לו לשקם דבר שאינו חווה תועלת וטוב בזה, ועל כן החליט לפנות לבית הדין להגיש תביעת גירושין.

אם כן יוצא מהנ"ל כי הבעל גם הוא, אומנם לא בכוונת זדון, תרם תרומה נכבדה לפירוק הבית בין במעשיו בין בויתור המהיר על בניית הקן שעוד לא החלה כלל, ולבסוף בתביעתו לגירושין.

האישה אף היא תרמה לכך, אף שנראה היה שלא התכוונה לפרק את הבית, ומעשיה לא נבעו מרצונה למרוד בבעלה או ממאיסתה בו או מרצונה בעצם הגירושין.

מכאן אנו למדים שאין לקבוע להפסיד לאישה את הכתובה מהתרשמות של בית הדין. בוודאי לא במקרה שיש דיין שהתרשם אחרת.

לא נעלם מעימנו מה שהשיב אב בית הדין שליט"א על הדברים הללו, ברם לאחר בחינת מכלול העובדות המונחות לפנינו אי אפשר לקבוע כי התלונה שהגישה המערערת הייתה תלונת שווא המצדיקה הפסד מכתובה.

נעיר כי מדובר בתלונה אחת בלבד של המערערת נגד המשיב. לעניין התלונה שהגישה נגד אבי המשיב: אי אפשר להתחשב בה כדי לקבוע כי המערערת הפסידה כתובה בגין תלונה זו שהוגשה לאחר הגירושין נגד אביו של המשיב.

נצטט את תגובת אב בית הדין לדברי הדיין שבדעת המיעוט (ההדגשות אינן במקור):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. אין חולק שאמינותה של האישה לגבי שמירת שבת התערערה במהלך הדיונים – הן על ידי העד, חברו של הבעל, והן מדווח החוקר (והן על פי הודאתה), ולדעתי עובדה זו מערערת את אמינות שאר טענותיה של התובעת.

ב. חברי הרה"ג [...] שליט"א ממעיט בעובדה שהייתה תלונת סרק במשטרה, אולם אני סבור שלאדם יישר דרך, כדוגמת הנתבע דנן – מפקד שמשמש דוגמה ללוחמים, להיות עצור במשטרה ולחיות עם 'כתם' של תיק פלילי, אין השפלה גדולה מזה, אין כתם גדול מזה ואין סילוק מהבית גדול מזה.

כל אדם נורמלי שיש לו אופציה לחזור להורים או למקום מגורים אחר, לא היה חוזר למקום סכנה כזה, וראיה לכך – חברו של הבעל, שלשאלת בא כוח הבעל: "האם בקש ממך להתלוות אליו לקחת את הבגדים?" ענה:

הוא ביקש ממני והיא הסכימה שאני אבוא לקחת את הבגדים. כשסילקו אותו הוא היה בלי כלום, הכול נשאר בבית, והוא בקש ממני לקחת אותם, זה היה אחרי שהוא נעצר במשטרה ואמרתי לו שאני לא מוכן להיכנס לבית הזה. פחדתי ממה שהיא תעליל עליי, העדפתי לא להיכנס לסיטואציה הזו והבאתי לו בגדים משלי.

ג. חברי הרה"ג [...] שליט"א מתעלם מטענות הבעל "מהיום שהתחתנו היא שינתה את עורה: קיללה אותי, השפילה אותי, איימה עליי ועל הוריי, היא תקפה את אחותי ולכן הגיעה משטרה", וכן מהעדויות של החבר:

כשהגענו לבית ספר שדה ישנו כולנו באותו חדר, והיא השפילה אותי לידי וליד אשתי. היא אמרה: "אני לא מאמינה שאני פה בכלל." גם הוריו היו והיא דיברה אליו מאוד לא יפה עד כדי שאני רציתי לקבור את עצמי באדמה.

ד. גם נגד אביו של הנתבע הגישה האישה תלונת שווא בטענה של הטרדה מינית.

יש אמת באמירה שכבר בשלב ראשון של הנישואין היו חילוקי דעות בין הצדדים, ואפשר להוסיף שהיו אך הבדלי מנטליות ורקע משפחתי, אך למרות זאת, אין שום הצדקה להשפלה, לבייש, להעליל עלילות שווא שגרמו לסילוקן של הבעל מהבית.

עוד הביא חברי את דברי הרמ"א:

אשה שגזמה לבעלה שרצונה להשכיר עליו עובד כוכבים להרגו אם יעשה לה דבר, מיקרי עוברת על דת (הגהות מיימוני פרק כד).

ומדייק מזה שצריך שני תנאים כדי להפסידה כתובתה א. שגזמה ב. להורגו.

לדעתי הדיוק הוא בדיוק הפוך. כשהאישה רק מדמיינת ומגזימה צריך הפחדה של הריגה, אבל כשהיא עושה מעשה בפועל והולכת להתלונן במשטרה, בזה מספיק השפלה והפחדה של מעצר ותיק פלילי.

לכן למעשה ברור שהאישה היא שגרמה בפועל לגירושין, וטוב עשה הבעל שלא חזר לבית שבו הוא מסכן את עצמו ואת עתידו. ולכן אין מקום לחייב את הבעל בתשלום הכתובה.

עד כאן מדברי אב בית הדין.

ההנחה שקבע כבוד אב בית הדין בהתרשמותו על חוסר אמינות המערערת ומנגד התרשם לאמינות המשיב, אין בה סיפק לקבוע כי התלונה של המערערת הייתה תלונת שווא, עד כדי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עילה הלכתית להפסיד את המערערת מכתובה ותוספת בנסיבות של מקרה זה שיש מקום להבין שהמערערת עשתה זאת כצעד הגנתי ומתוך תחושת איום כאשר מול המערערת ניצבו המשיב ואחותו באירוע זה. כך לדעתנו אין צורך להיכנס למשא ומתן ההלכתי בדברי הפוסקים שהובאו לעיל.

כאמור, המעיין בהנחיות הפרקליטות, בתשובת המשטרה לשאלות בית הדין דנן ובמכתבה של רפ"ק [...] יראה נכוחה שבנסיבות מקרה דנן אין ראיה שתלונת המערערת נגד המשיב הייתה תלונת שווא.

ומכאן להוצאות המשפט שבהן חויבה המערערת לדעת הרוב:

ברור שבנסיבות אלו שלא הוכח כי תלונת המערערת הייתה תלונת שווא וכי היא פעלה בתום לב בתביעתה לכתובה ותוספת, אין מקום לחייב בהוצאות.

פסק דין

לאור האמור פוסק בית הדין:

- א. הערעור מתקבל.
 - ב. המשיב חייב לשלם למערערת את מלוא סכום הכתובה.
 - ג. הוצאות משפט שנפסקו הן לקופת המדינה והן למשיב – מבוטלות.
 - ד. אין צו להוצאות ועל המזכירות להשיב את כספי הערבות למערערת בהתאם לנהלים.
 - ה. בית הדין סוגר את התיק.
- ניתן ביום כ"ג בניסן התשע"ח (8.4.2018).

הרב מימון נהרי

הרב יעקב זמיר

הרב יצחק אלמליח